

УДК 331.5

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/192-9>

Альошина Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри аналітичної економіки та менеджменту,
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2729-4454>

Aloshyna Tetiana

Dnipropvsk State University of Internal Affairs

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «РИНОК ПРАЦІ»

У статті досліджено та обґрунтовано сутність поняття економічної категорії «ринок праці». Наведені характеристики ринку праці як одного з ключових елементів ринкової економіки. Проаналізовані підходи до визначення сутності відповідного поняття як системи соціально-економічні відносини; механізм або системи механізмів; норм та інститутів; сфери формування попиту і пропозиції; сфери використання людських ресурсів; форми організації руху праці тощо. Проаналізовані існуючі методологічні підходи до визначення сутності поняття «ринок праці», серед яких системний, діалектичний, функціональний, інституційний, синергетичний та комплексний підходи. Надано характеристики кожного із зазначених підходів. Проаналізовані авторські визначення «ринку праці» за змістовим наповненням, критеріями та умовами формування та згруповані відповідно до проаналізованих методологічних підходів. Проведено аналіз теоретичних джерел щодо підходів до визначення сутності формотворчих категорій ринку праці, а саме сутності понять «ринок» та «праця». Доведено наявність процесних атрибутів в кожному із зазначених економічних понять. Проаналізовано погляди вітчизняних науковців щодо процесного визначення категорії «ринок праці» та доведено новизну відповідного підходу, визначено можливості використання процесного підходу в якості методології його формування. Надано авторське визначення ринку праці з позиції процесного підходу.

Ключові слова: ринок праці, система відносин, механізм, інститут, система процесів, методологія, процесний підхід.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO DETERMINING THE ESSENCE OF THE CONCEPT "LABOR MARKET"

The article is devoted to the topical issue of methodological approaches to defining the essence of the "labor market" as one of the most complex elements of the market economy, within which its participants interact, the relationship between the seller and the buyer of a specific product is regulated, demand and supply are formed, and its price and conditions are determined functioning. The purpose of the article is the research and analysis of methodological approaches and the search for alternative approaches to revealing the essence and content of the concept of "labor market". The article analyzes approaches to defining the essence of the concept of "labor market" as a system of socio-economic relations; mechanism or systems of mechanisms; norms and institutions; spheres of supply and demand formation; spheres of use of human resources; forms of organization of the labor movement, etc. Existing methodological approaches to defining the essence of the concept of "labor market" are analyzed, including systemic, dialectical, functional, institutional, synergistic, and complex approaches. The characteristics of each of these approaches are given. The author's definitions of the "labor market" were analyzed according to content, criteria and conditions of formation and grouped according to the analyzed methodological approaches. An analysis of theoretical sources regarding approaches to determining the essence of the formative categories of the labor market, namely the essence of the concepts "market" and "labor" has been carried out. The presence of process attributes in each of the specified economic concepts is proven. The views of domestic scientists regarding the processual definition of the "labor market" category were analyzed and the novelty of the corresponding approach was proved, the possibilities of using the processual approach as a methodology for its formation were determined. The author's definition of the labor market from the position of the process approach is given. The prospects for further research of the relevant issues are determined, the features of using the process approach and its advantages are indicated, and the characteristics of the application of the methodology of the process approach to the definition and formation of the labor market as an economic category are summarized.

Keywords: labor market, system of relations, mechanism, institution, system of processes, methodology, process approach.

JEL classification: J43, J44, J45

Постановка проблеми. Ринок праці є одним з ключових елементів функціонування економіки, який демонструє тенденції розвитку попиту та пропозиції та відіграє роль індикатора розвитку суспільства та економічного розвитку країни. Як невід'ємна складова розвитку держави, ринок праці охоплює всі галузі та види діяльності національної економіки, розподіляючи працю людей відповідно до потреб суспільства. Ринок праці є площиною взаємодії між робітниками та роботодавцями, яка з одного боку є джерелом заміщення

вакантних посад підприємства працівниками необхідної кваліфікації, а з іншої сферою можливостей для працівників обирати найкращу роботу, яка задовольняла б їх потреби. Саме тому, розвиток ринку праці викликає зацікавленість вчених та потребує детального вивчення його сутності, мотивів та проблем функціонування. Оскільки ринок праці є багатоаспектним об'єктом дослідження, в сучасній економічній літературі існує багато визначень і трактувань відповідного поняття, але досі залишається дискусійним питання підходів та методологій визна-

чення сутності останнього, а відповідно, і принципів формування ринку праці в сучасних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження поняття «ринку праці» завжди викликало неабияку зацікавленість з боку науковців. На сучасному етапі розвитку відповідної проблематики, в науковій літературі є ряд дискусійних питань та відсутня єдина точка зору щодо формулювання сутності та визначення категорії «ринок праці». Дослідження методології та сутності ринку праці з позиції різних підходів представлені в роботах таких авторів як Лібанова Е.М., Грیشнова О.А., Мочерний С.В., Петюх В.М., Колот А.М., Петрова І.Л., Рубежанська В.О., Карпій О.П., Базилевич В.Д., Завіновська Г.Т., Куцеволова М.В., Чайка В.І., Безусий В.В., Хитра О.В. та інші.

Незважаючи на численні наукові напрацювання, подальших досліджень потребує вивчення методологій визначення «ринку праці» та доповнення їх новими підходами з урахуванням сучасних тенденцій функціонування економіки.

Метою роботи є дослідження та аналіз методологічних підходів та пошук альтернативних підходів до розкриття сутності та змістового наповнення поняття «ринок праці».

Виклад основних результатів дослідження. На сучасному етапі розвитку економічної науки сфері дослідження ринку праці, існує безліч варіацій щодо визначення даного поняття, які містять спільні ключові характеристики, а різне змістова наповнення та відмінні один від одного методологічні підходи до формування сутності відповідної категорії.

Найчастіше ринок праці трактують як:

- систему соціально-економічних відносин;
- механізм або систему механізмів, норм та інститутів;
- сферу формування попиту і пропозиції;
- сферу використання людських ресурсів;
- форму організації руху праці тощо.

Різноманіття авторських досліджень дає можливість виділити існуючі методологічні підходи до визначення сутності «ринку праці». На сучасному етапі наукового пошуку виділяють системний, функціональний, діалектичний, інституційний, синергетичний та комплексний підходи [1–5]. Є праці, в яких відповідний перелік доповнено інституційним, комплексним та синергетичним підходами [6–8].

Системний підхід є методологічною основою вивчення ринку праці як цілісної динамічної системи, яка складається із сукупності взаємопов'язаних елементів та потребує координації та узгодження всіх складових відповідного ринку.

Прихильники системного підходу трактують ринок праці як систему суспільних відносин, норм та інститутів, яка забезпечує нормальне відтворення, формування робочої сили й ефективне її використання [9–11].

Діалектичний підхід до вивчення ринку праці полягає у вивченні відносин між людьми стосовно відтворення робочої сили та дозволяє розглядати ринок праці як систему відносин між суб'єктами ринку з приводу купівлі-продажу робочої сили [2; 3].

Діалектичний підхід має вартісну основу та у якості методології розкриває сутність поняття «ринок праці» як систему суспільних товарного-грошових відносин пов'язаних з купівлею і продажем послуг праці [7; 12; 13].

Відповідно до функціонального підходу ринок праці необхідно розглядати як засіб відтворення трудового потенціалу та руху робочої сили в умовах ринку [2; 4; 6; 12]. Функціональний підхід дозволяє аналізувати ринок праці через конкретні механізми, надає кількісну оцінку ситуації та є основою для проведення економічної політики [8; 14].

Відносно новим є інституціональний підхід до визначення ринку праці, який розглядає відповідну категорію через ринкові інститути [1; 6; 15]. Інституціональний підхід передбачає визначення та дослідження ринку як сукупності інститутів, які формують механізми взаємодії між всіма суб'єктами щодо узгодження інтересів, регулюють професійні та галузеві відмінностей у загальній структурі ринку, створюють базис трудових відносин.

Автори, які трактують ринок праці з позиції інституційного підходу, описують відповідний ринок як інститут взаємодії споживачів робочої сили та конкретних фізичних осіб, які мають певні фізичні і розумові здібності шляхом узгодження цін і умов праці між відповідними учасниками ринку праці [9; 16].

Своєрідним поєднанням всіх раніше перерахованих підходів є комплексний підхід до визначення ринку праці. Комплексний підхід полягає у одночасному поєднанні усіх соціально-економічних аспектів функціонування ринку праці, а саме організаційно-економічних, соціально-психологічних, педагогічних, правових та інших [1; 3].

У комплексному підході використовується різноманітне змістова наповнення відповідного поняття та визначає ринок праці як економічний простір, систему механізмів щодо купівлі-продажу робочої сили; інструмент забезпечення зайнятості; систему соціального захисту найманих працівників; сферу формування та розвитку робочої сили; узгодження попиту і пропозиції робочої сили тощо [7; 8].

Достатньо новим підходом до дослідження ринку праці можна вважати синергетичний підхід. Відповідно до синергетичного підходу, ринок праці розглядається як відкрита неоднорідна система із сукупністю елементів відрізняються різноякісними характеристиками і різним ступенем розвитку [6; 17; 18].

У своїх дослідженнях Куцеволова М.В. надає визначення ринку праці з позиції синергетичного підходу та визначає ринок праці як самоорганізовану нерівноважну систему, стан якої залежить від внутрішніх механізмів збереження стабільності системи з одночасним пошуком нових альтернатив [6].

Узагальнюючи існуючі наукові напрацювання що методологій визначення сутності поняття «ринок праці» необхідно зазначити, що всі запропоновані визначення розкривають змістова наповнення відповідної економічної категорії, але за різними аспектами функціонування.

На нашу думку в основі категорії «ринок праці» лежать дві базові категорії, а саме «ринок» і «праця». Саме тому, доречно дослідити більш детально відповідні формотворчі категорії для уточнення та поглибленого вчення сутності відповідного поняття.

Дослідження зарубіжних вчених-економістів, починаючи від найперших досліджень (А. Курно та А. Сміта) та закінчуючи сучасними дослідниками, можна стверджувати, що ринок – це певне середовище,

в межах якого відбуваються процеси взаємодії якому продавці та покупці товарів та послуг вступають у взаємовідносини, базисом яких є узгодження ціни на основі попиту і пропозиції.

У більшості робіт вітчизняних економістів, присвячених ринку, останній трактується як систему економічних відносин між людьми, яка охоплює процеси виробництва, розподілу, обміну та споживання, а також механізми регулювання [19; 20].

Цікавою є визначення авторів, які трактують ринок як процес. Так наприклад, Мочерний С.В. розглядає ринок як процес та стверджує, що «ринку – це певна сукупність відносин власності між покупцями і продавцями з приводу купівлі-продажу товарів і послуг та механізм забезпечення цього процесу згідно із законами товарного виробництва» [21, с. 130].

Плющук М.В. розглядає ринок як сукупність процесів купівлі-продажу, які здійснюють збалансування за рахунок цін та забезпечують зв'язок між виробництвом і споживанням [22].

Узагальнюючі відповідні підходи, можна інтерпретувати ринок як система процесів, які взаємодіють в межах певної «території», мають вхідну та вихідну інформацію (попит і пропозицію), цінність для кінцевого споживача, тобто товар, а також регулюючий механізм у вигляді ціни.

Наступною формотворчою категорією досліджуваного поняття є економічна категорія «праця».

В роботах вчених-економістів, змістове наповнення категорії «праця» визначає її сутність як доцільну, цілеспрямовану діяльність людини щодо створення матеріальних і культурних цінностей та потребує фізичних або розумових затрат [23; 24].

На нашу думку, необхідно розглядати відповідну категорію з позиції процесу, оскільки «праця» який складається з наступних компонентів, а саме:

- людини, як суб'єкта діяльності, предметів праці, на які спрямовані на зусилля працівника;
- знарядь праці, які дозволяють працівнику впливати на предмет праці;
- технології, як способів впливу на предмет праці для його трансформації чи перетворення та організації як процесу поєднання попередніх компонентів.

З позиції процесу, категорію «праця» розглядають автори Колот А.М. та Герасименко О.О., як трактують процес праці як динамічну систему творіння, продукування, доцільних перетворень за допомогою розумової, інтелектуальної та фізичної діяльності людини [25]. Відповідні автори «наділяють» процес праці «входами» та «виходами», де власником процесу є сама людина, що підтверджує використання процесного підходу.

Враховуючи проведений аналіз наукових праць, можна стверджувати доцільність використання процесного підходу до визначення «ринку праці». Раніше вже були спроби описати ринок праці як процес групою авторів

Таблиця 1

Методологічні підходи до визначення сутності «ринку праці»

Методологічний підхід	Автор
Системний підхід	
Ринок праці – сукупність соціальних, юридичних, економічних норм та інститутів, які забезпечують загальну взаємодію та погодження інтересів учасників ринку праці щодо працевлаштування, обміну і використання праці.	Лібанова Е.М. [9]; Безусий В.В. [10]; Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. [11]
Діалектичний підхід	
Ринок праці – система відносин, які базуються на вартісній основі, регулюють процеси ринку праці щодо товарно-грошових відносин з приводу купівлі-продажу робочої сили.	Грішнова О.А. [7]; Таршина О.С. [12]; Завіновська Г. [13]
Функціональний підхід	
Ринок праці – механізм розподілу та перерозподілу суспільної праці по галузях господарства, видах та формах діяльності, забезпечення зайнятості найманою працею, соціального захисту найманих працівників, формування та розвитку робочої сили.	Петюх В.М. [8] Брезінський В.Б. [14].
Інституційний підхід	
Ринок праці – інститут взаємодії споживачів робочої сили (юридичних і фізичних осіб) та конкретних фізичних осіб, які мають певні фізичні і розумові здібності, певні професійні знання, навички та вміння	Лібанова Е.М. [9] Богиня Д.П., Куликов Г.Г., Шамота В.М., Лисого Л.С. [16]
Комплексний підхід	
Ринок праці – система механізмів щодо функціонування ринку праці, соціального захисту працівників, формування та розвитку робочої сили, узгодження попиту і пропозиції робочої сили тощо	Петюх В.М. [8] Грішнова О.А. [7].
Синергетичний підхід	
Ринок праці – систем, яка потребує збереження стабільності з одночасним пошуком нових альтернатив.	Куцеволова М.В. [6]
Процесний підхід	
Ринок праці – це процес або динамічна модель, складниками якої є вхід (спосіб залучення індивідуальної праці до процесу виробництва), процес (спосіб координації та використання праці) та вихід (спосіб оцінки праці та винагороди працівника)	Колотом А.М., Грішновою О.А., Герасименко О.О. [26]
Ринок праці – це система взаємодіючих економічних процесів, функціонування яких спрямоване на задоволення внутрішніх та зовнішніх ринкових контрагентів – постачальників і споживачів робочої сили та створення балансу на ринку праці, як потреби кінцевого споживача – держави.	Авторське визначення

Колотом А.М., Грішновою О.А., Герасименко О.О., які визначили ринок праці як процес або динамічну модель, складниками якої є вхід (спосіб залучення індивідуальної праці до процесу виробництва), процес (спосіб координації та використання праці) та вихід (спосіб оцінки праці та винагороди працівника) [26, с. 208].

Таким чином, доречно запропонувати авторське визначення сутності «ринок праці» з позиції процесного підходу, відповідно до якого ринок праці – це система взаємодіючих економічних процесів, функціонування яких спрямоване на задоволення внутрішніх та зовнішніх ринкових контрагентів – постачальників і споживачів робочої сили та створення балансу на ринку праці, як потреби кінцевого споживача – держави.

Ретроспективний аналіз наукових джерел, дозволив систематизувати авторські дефініції щодо досліджуваного поняття та виділити методологічні підходи до визначення сутності поняття «ринок праці», а також доповнити досліджувані категорії авторським підходом (таблиця 1).

Доречно зазначити, що сутність методології процесного підходу полягає у побудові системи взаємопов'язаних процесів, кожен з яких впливає на досягнення загальної мети функціонування ринку праці та враховує потреби всіх її учасників та кінцевого споживача. Процесний підхід до формування та управління ринком праці.

Висновки. Проведений аналіз свідчить про різноманітність, багатоаспектність підходів та методологій визначення сутності економічної категорії «ринок праці». Проаналізовані підходи висвітлюють ринок праці як систему відносин, механізмів, інститутів та інструментів, які націлені на формування якісних відносин між учасниками ринку праці, гармонізацію попиту та пропозиції з метою вдосконалення механізмів регулювання ринку та підвищення рівня економічного розвитку держави, регіону чи території.

Комплексне дослідження методологічних підходів до вивчення ринку праці (системний, діалектичний, системний, інституційний, синергетичний, комплексний) створило передумови для поглибленого дослідження та визначення сутності «ринку праці» з позиції процесного підходу та подальшого ефективного обґрунтування науково-методичних засад та умов впровадження технологій процесного підходу як ефективного інструменту формування ринку праці.

Впровадження процесного підходу дасть можливість учасникам ринку досягнути ефективності результатів щодо формування сталого попиту та ефективної пропозиції на ринку праці та мінімізувати чи виключити негативні ознаки традиційного, функціонального принципу. Впровадження процесного підходу дасть можливість стабілізувати процеси взаємодії учасників ринку праці та стабілізувати та передбачати результати.

Список використаних джерел:

1. Рубжанська В.О. Наукові підходи до визначення змісту категорії «ринок праці». *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2016. № 4(2). С. 42–46. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_4\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_4(2)_10) (дата звернення: 20.05.2024).
2. Чайка І.В. Ринок праці України: основні підходи до визначення. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2015. № 2. С. 14–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2015_2_4 (дата звернення: 25.05.2024).
3. Карпій О.П., Качмар С.А. Маркетинговий аналіз попиту та пропозиції на ринку праці України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2021. № 2 (6). С. 181–192. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2021.02.181> (дата звернення: 25.05.2024).
4. Диха М.В., Диха В.В. Ринок праці: еволюційно-ретроспективний аспект наукових поглядів на сучасний контекст. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 2. С. 43–47. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2019-268-2-43-47> (дата звернення: 25.05.2024).
5. Герчанівська С.В., Петренко Н.І., Качмар О.В. Сутність і характеристика основних понять ринку праці в соціально-економічній системі. *Агросвіт*. 2021. № 7-8. С. 53–59. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.7-8.53> (дата звернення: 26.05.2024).
6. Куцеволова М.В. Ринок праці: поняття та теоретико-методичні підходи до дослідження. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2016. № 4(1). С. 40–46. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_4\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_4(1)_9)
7. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносина: підручник / 3-тє вид. Київ : Т-во «Знання», КОО, 2007. 559 с.
8. Петюх В.М. Ринок праці: навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 1999. 288 с.
9. Лібанова Е.М. Ринок праці : навчальний посібник. Київ : Центр навч. л-ри, 2003. 224 с.
10. Безусий В.В. Визначення поняття «ринок праці» у сучасній науці трудового права. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2006. № 34. С. 332–336. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2006_34_53 (дата звернення: 26.05.2024).
11. Базилевич В.Д. Баластрик Л.О. Макроекономіка: навчальний посібник. / за ред. В.Д. Базилевич. Київ : Атіка, 2002. 368 с.
12. Таршина О.С. Теоретичні аспекти зайнятості трудових ресурсів та формування ринку робочої сили. *Економіка та держава*. 2006. С. 92–94.
13. Завіновська Т.Г. Економіка праці : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 300 с.
14. Брезінський В.Б. Ринок праці і підвищення його ролі в формуванні ефективної ринкової економіки. *Вісн. Житомир. інж.-технол. ін-ту. Серія: Економіка*. Житомир : ЖІТІ, 2002. № 22. С. 182–190.
15. Юрчик І.Б. Аналіз сучасного стану ринку праці України. *«Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування*. 2015. № 1(71). С. 178–182. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2015-1\(71\)-178](https://doi.org/10.26642/jen-2015-1(71)-178) (дата звернення: 30.05.2024).
16. Богиня Д.П., Куликов Г.Г., Шамота В.М., Лисого Л.С. та ін. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати : колект. монографія / Київ : Ін-т економіки НАН України, 2001. 300 с.
17. Петрова І.Л. Синергетичний підхід до формування умов гідної праці на ринку праці України. *Імперативи та інноваційні механізми забезпечення гідної праці в умовах становлення нової економіки* : зб. тез доповідей учасників Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : КНЕУ, 2017. С. 137–139. URL: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/21293/1/137-139.pdf> (дата звернення: 05.06.2024).

18. Хитра О.В. Синергетична інтерпретація трансформації відносин зайнятості на ринку праці. *Економічні студії* : наук.-практ. екон. журн. Львів, 2018. № 2 (20). С. 188–195. URL: <https://elar.khmn.edu.ua/handle/123456789/6905> (дата звернення: 05.06.2024).
19. Савченко Т.В., Родіна О.В. Еволюція поняття «ринку» у контексті розширення його функцій. *Підприємництво та інновації*. 2022. № 24. С. 103–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/24.17> (дата звернення: 05.06.2024).
20. Орел В.М. Оцінка сучасного стану та перспективи розвитку регіонального ринку м'яса та м'ясної продукції. *Економічний аналіз*. 2014. Т. 18, № 3. С. 70–74. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_18\(3\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_18(3)_13) (дата звернення: 05.06.2024).
21. Мочерний С.В. Основи економічних знань. Київ : FEMINA, 1995. С. 130.
22. Площик М.В. Умови функціонування ринкової економіки. *Економіка та держава*. 2011. № 8. С. 72–74.
23. Юридична енциклопедія : В 6 т. / Редкол. : Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл., 1998. Т. 2 : Д – Й. 1999. 744 с.
24. Богиня Д., Грішнова О. Основи економіки праці : навчальний посібник / 2-е вид., стереотип. Київ : Знання-Прес, 2001. 312 с.
25. Колот А., Герасименко О. Інноваційна праця та її інтелектуалізація як стратегічні вектори становлення нової економіки. *Економіка і організація управління*. 2018. Випуск 1 (29). С. 6–23.
26. Економіка праці та соціально-трудова відносина : підручник / за наук. ред. д-ра екон. наук. проф. А. М. Колота. Київ : КНЕУ, 2009. 711 с.

References:

1. Rubezhanska V. O. (2016) Naukovi pidkhody do vyznachennia zmistu katehori "rynok pratsi" [Scientific approaches to determining the content of the "labor market" category]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii – Economic Bulletin of the Zaporizhzhya State Engineering Academy*, no. 4(2), pp. 42–46. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_4\(2\)_10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/evzdia_2016_4(2)_10) (accessed May 20, 2024).
2. Chaika I. V. (2015) Rynok pratsi Ukrainy: osnovni pidkhody do vyznachennia [Labor market of Ukraine: main approaches to definition]. *Visnyk Chernivetskoho torhovelno-ekonomichnoho instytutu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences*. no. 2. pp. 14–22. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2015_2_4. (accessed May 25, 2024).
3. Karpil, O. P., Kachmar, S. A. (2021) Marketynhovyi analiz popytu ta propozyitsii na rynku pratsi Ukrainy [Marketing analysis of supply and demand in the labor market of Ukraine]. *Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia ta problemy rozvytku – Management and entrepreneurship in Ukraine: stages of formation and problems of development*, no. 2 (6), pp. 181–192. DOI: <https://doi.org/10.23939/smeu2021.02.181> (accessed May 25, 2024).
4. Dykha M. V., Dykha V. V. (2019) Rynok pratsi: evoliutsiino-retrospektyvnyi aspekt naukovykh pohliadiv na suchasnyi kontekst [The labor market: an evolutionary-retrospective aspect of scientific views on the modern context]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of the Khmelnytskyi National University*. no. 2. pp. 43–47 DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2019-268-2-43-47> (accessed May 25, 2024).
5. Herchanivska S. V., Petrenko N. I., Kachmar O. V. (2021) Sutnist i kharakterystyka osnovnykh poniat rynku pratsi v sotsialno-ekonomichnii systemi [The essence and characteristics of the main concepts of the labor market in the socio-economic system]. *Ahrosvit – Agroworld*, no. 7-8, pp. 53–59. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2021.7-8.53> (accessed May 26, 2024).
6. Kutsevolova M. V. (2016) Rynok pratsi: poniattia ta teoretyko-metodychni pidkhody do doslidzhennia [The labor market: concepts and theoretical and methodological approaches to research]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky – Bulletin of the Khmelnytskyi National University. Economic sciences*, no. 4(1), pp. 40–46. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_4\(1\)_9](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2016_4(1)_9)
7. Hrishnova O. A. (2007) *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny: pidruchnyk* [Labor economics and social-labor relations: textbook]. 3-tie vyd. Kyiv: T-vo «Znannia», KOO. 559 p.
8. Petiukh V. M. (1999) *Rynok pratsi: navchalnyi posibnyk* [Labor market: study guide]. Kyiv: KNEU, 288 p. (in Ukrainian)
9. Libanova E. M. *Rynok pratsi: navchalnyi posibnyk*. [Labor market: study guide] Kyiv: Tsentri navch. l-ry, 224 p (in Ukrainian)
10. Bezusyi V. V. (2006) Vyznachennia poniattia "rynok pratsi" u suchasni nauki trudovoho prava [Definition of the concept of "labor market" in the modern science of labor law]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu vnutrishnikh sprav – Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs*, no. 34, pp. 332–336. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnvs_2006_34_53 (accessed May 26, 2024).
11. Bazylevych V. D., Balastryk L. O. (2002) *Makroekonomika: navchalnyi posibnyk* [Macroeconomics: a textbook] / za red. V. D. Bazylevych. Kyiv: Atika, 368 p. (in Ukrainian)
12. Tarshyna O. S. (2006) Teoretychni aspekty zainiatosti trudovykh resursiv ta formuvannia rynku robochoi syly [Theoretical aspects of the employment of labor resources and the formation of the labor market]. *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, pp. 92–94. (in Ukrainian)
13. Zavinovska T. H. (2003) *Ekonomika pratsi: navchalnyi posibnyk* [Labor economics: textbook] Kyiv: KNEU, 300 p. (in Ukrainian)
14. Brezinskyi V. B. (2002) Rynok pratsi i pidvyshchennia yoho roli v formuvanni efektyvnoi rynkovoi ekonomiky [The labor market and increasing its role in the formation of an effective market economy]. *Visn. Zhytomyr. inzh.-tekh. in-tu. Seriya: Ekonomika – Visn. Zhytomyr. Eng.-techn. etc. Series: Economy*. Zhytomyr : ZhITI, no. 22, pp. 182–190.
15. Hurchyk I. B. (2015) Analiz suchasnoho stanu rynku pratsi Ukrainy [Analysis of the current state of the labor market of Ukraine]. «*Visnyk ZhDTU*»: *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia – "Bulletin of ZHTU": Economics, management and administration*, no. 1(71), pp. 178–182. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2015-1\(71\)-178](https://doi.org/10.26642/jen-2015-1(71)-178) (accessed May 30, 2024)
16. Bohynia D. P., Kulykov H. H., Shamota V. M., Lysoho L. S. ta in. Sotsialno-ekonomichni mekhanizmy rehuliuwannia rynku pratsi ta zarobitnoi platy : kolekt. monohrafiia (2001) [Socio-economic mechanism of regulation of the labor market and wages: collection. monograph]. Kyiv: In-t ekonomiky NAN Ukrainy, 300 p. (in Ukrainian)
17. Petrova I. L. (2017) Synerhetychni pidkhody do formuvannia umov hidnoi pratsi na rynku pratsi Ukrainy [Synergistic approach to the formation of conditions of decent work in the labor market of Ukraine]. *Imperatyvy ta innovatsiini mekhanizmy zabezpechennia hidnoi pratsi v umovakh stanovlennia novoi ekonomiky* : zb. tez dopovidei uchasnykiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Kyiv : KNEU, pp. 137–139. Available at: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/21293/1/137-139.pdf>. (accessed June 5, 2024).

18. Khytra O. V. (2018) Synerhetychna interpretatsiia transformatsii vidnosyn zainiatosti na rynku pratsi [Synergistic approach to the formation of conditions of decent work in the labor market of Ukraine]. *Ekonomichni studii : nauk.-prakt. ekon. zhurn. – Economic studies: science and practice. economy journal*, no. 2 (20). pp. 188–195. Available at: <https://elar.khmnu.edu.ua/handle/123456789/6905> (accessed June 6, 2024).

19. Savchenko T. V., Rodina O. V. (2022) Evoliutsiia poniattia «rynok» u konteksti rozshyrennia yoho funktsii [The evolution of the concept of "market" in the context of expanding its functions.]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii – Entrepreneurship and innovation*, no. 24, pp. 103–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/24.17> (accessed June 6, 2024).

20. Orel V. M. (2014) Otsinka suchasnoho stanu ta perspektyvy rozvytku rehionalnoho rynku miasa ta miasnoi produktsii [Assessment of the current state and development prospects of the regional market of meat and meat products]. *Ekonomichniy analiz – Economic analysis*, vol. 18, no. 3, pp. 70–74. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_18\(3\)_13](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2014_18(3)_13) (accessed June 6, 2024).

21. Mochernyi S. V. (1995) *Osnovy ekonomichnykh znan* [Basics of economic knowledge]. Kyiv: FEMINA, p. 130. (in Ukrainian)

22. Ploshchuk M. V. (2011) Umovy funktsionuvannia rynkovoï ekonomiky [Conditions for the functioning of the market economy] *Ekonomika ta derzhava – Economy and the state*, no. 8, pp. 72–74. (in Ukrainian)

23. Shemshuchenko Yu. S. ta in. (1998) *Iurydychna entsyklopediia : V 6 t.* [Legal encyclopedia: In 6 vols.]. Kyiv: Ukr. entsykl., vol. 2 : D – Y, 744 p. (in Ukrainian)

24. Bohynia D., Hrishnova O. (2001) *Osnovy ekonomiky pratsi: navchalnyi posibnyk* [Fundamentals of labor economics: a study guide]. 2-e vyd., stereotyp. Kyiv: Znannia-Pres, 312 p. (in Ukrainian)

25. Kolot A., Herasymenko O. (2018) Innovatsiina pratsia ta yii intelektualizatsiia yak stratehichni vektory stanovlenni novoi ekonomiky [Innovative work and its intellectualization as strategic vectors for the formation of a new economy]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinnia – Economics and management organization*, no. 1 (29), p. 6–23.

26. Kolot A. M. (2009) *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny : pidruchnyk* [Labor economics and social and labor relations: a textbook]. Kyiv : KNEU, 711 p.